

Aktivnost 3.1 "Upravljanje žarištem bolesti- L/Tb/B"
- Zdravlje životnja –
u okviru CARDS Twinning projekta BA05 IB AG 01
Sarajevo, 26. - 30. mart 2007. godine

26. mart 2007. godine

09h00, Sarajevo

Uvodni sastanak u Državnom Uredu za veterinarstvo sa Darkom Čobanovim Edinom Lendom:

- Struktura veterinarskih službi u BiH
 - Vertikalne strukture veterinarskih službi različite su u: entitetima
 - Veterinarske stanice su opremljene u skladu sa preovladavajućim ekonomskom situacijom i interesom;
- postoji 8 regionalnih laboratorija, koje vrše dijagnostičke analize bez posebnog naglaska na bilo koju vrstu dijagnostike, i 2 laboratorije na državnom nivou (na Veterinarskom fakultetu i u Banja Luci);
- registracija farmi i pojedinačnih grla stoke je propisana, kontrola i implementacija se trenutno obavlja samo kod dostave mlijeka i trgovine stokom;
- označavanje stoke je u skladu sa propisima Europske Unije; 3 godine se ušne markice (COM) prave u Banja Luci (do sada je urađeno 600.000 ušnih markica), distribuiraju se putem 9 regionalnih ureda, koji svakih 6 mjeseci dostave potreban broj markica; obavjest o lokaciji je u u Banja Luci; po prvim procjenama u BiH se nalazilo 250.000 farmi na kojima se nalazila stoka, a zapravo je do sada registrirano samo 120.000 farmi. U državi varira stepen registracije. Samo se u Banja Luci podaci o registraciji drže u bazi podataka, kojoj niko osim AI agencije nema pristupa;
- Koze i ovce se još uvijek ne registriraju.
- Pretrage na brucelozu, leukozu i tuberkulozu se prema državnim pozitivnim propisima vrše jednom godišnje.
- Uzimanje uzoraka krvi propisano je za brucelozu i leukozu, a trenutno nije dostupna centralna baza podataka u kojoj bi se držala dokumentacija; u okviru sistema dostave i distribucije mlijeka, mljekari se dostavlja poruka o statusu imanja;
- U državi postoje različiti propisi o kompenzacionim shemama;
- Nije poznata lokacija na kojoj se odlaže mlijeko i trupla stoke zaražene brucelozom;
- Na sjeverozapadu zemlje, uočen je porast slučajeva bruceloze kod ljudi;
- Što se tiče propisa za kontrolu bolesti bruceloze/leukoze/tuberkuloze (B/L/Tb), Državni Ured za veterinarstvo je utvrdio sljedeće prioritete:
 1. bruceloza kod ovaca i koza;
 2. bruceloza kod stoke;

3. tuerkoloza kod stoke;
4. leukoza kod stoke.

11h00, Ilidža, Butmir farma

- Državna farma mlijeka sa 500 krava (Holstein Frisian) i njihovog potomstva; prosječna godišnja proizvodnja mlijeka 6.000 l po kravi; sistem zatvorenog tipa; vještačka oplodnja, isključivo uvezenim sjemenom, pošto lokalne rasplodne stanice ne mogu dostaviti sjeme dovoljnog kvaliteta; muzne krave se drže u stajama sa vezovima, a telad u otvorenim stajama; uz podršku Veterinarskog fakulteta, na farmi se nalazi dežurni veterinar; obilježavanje krava je u skladu sa propisima Europske unije.

14h00, Blažuj, mljekara

- Inspekciju vrši vođa operacija; novoizgrađeno postrojenje, neki instalacijski radovi su u završnoj fazi; Distribucija mlijeka je 30.000 l po danu, a planira se doseći kapacitet od 60,000 l po danu; Proizvodnja svježeg mlijeka, jogurta, pavlake i sl.; dokumentacija o porijeklu dostavljenog mlijeka, koja sadrži različite veterinarske potvrde, prikuplja se dnevno. Veterinarske potvrde sadrže informaciju o farmi porijekla mlijeka i njihovom B/L/Tb status. Mljekara čuva podatke u evidenciju koja se vodi ručno.

27. mart 2007. godine

10h00, Zenica, veterinarska stanica

- Razgovor sa direktorom veterinarske stanice i kantonalnim veterinarskim inspektorom.
- Veterinarska stanica zapošljava 8 veterinarara
 - U oblasti koju pokriva se nalazi 40.000 – 50.000 ovaca
 - Oko 15.000 grla krava (2 - 5 krava po farmi)
 - 120 sela
 - 1 privatna praksa sa 2 veterinarara
- Dužnosti: zvanični radni zadaci (nadzor životinja i trgovine hranom),
 - Uzimanje uzoraka krvi za testiranje na brucelozu,
 - Redovne veterinarske dužnosti.
- Glavni akcenat se stavlja na kontrolu bruceloze kod ovaca
 - u prošloj godini testirano je 2.550 uzoraka krvi od ovaca sa 127 farmi istovremeno koristeći i Rose-Bengal-test i ELISA test, od kojih je 12.5 % (320) testiralo pozitivno, što je potvrđeno CFT-om
 - ove farme uglavnom proizvode mlijeko i sir za lokalno tržište.
 - Program kontrole traje 6 godina.
 - Od 127 farmi, registrira se identifikacija uzetih uzoraka ovaca kao i cjelokupan broj broj životinja.
 - Životinje koje testiraju pozitivno se ne primaju na klanje, te se stoga kolju na farmi.

- U BiH ne postoje fabrike za preradu životinjskih nusproizvoda.
- Predviđena kompenzacija odgovara tržišnoj cijeni, sadašnja cijena je 150 KM (75 EURO), ali u kantonalnom budžetu ne postoje dovoljna sredstva.
- Klanje životinja se vjerovatno obavlja samo u manjim klaonicama.
- Registraciju farme i životinja obavlja općinski dužnosnik koji obavlja posjetu i utvrđuje broj životinja (kao što se prije radilo u Njemačkoj), pri čemu se ne registriraju farme na kojima se nalazi manje od 50 ovaca; ovim postupkom je prebrojano 80.000 ovaca koje su locirane na 20% farmi na kojima se nalazi više od 50 ovaca (što je kontradikcija u odnosu na navedeno)
- većina stada ovaca se tokom sezone ispaše nalazi u planinama, veličina stada: 600 - 800 ovaca koji pripadaju različitim vlasnicima.
- Trošak uzimanja uzoraka (+ laboratorijsko ispitivanje) pokrivaju vlasnik životinje (3 KM) i kanton (7 KM).
- Kontrola ovaca se obavlja u slučaju životinja sumnjivih na bolest, i na zahtjev vlasnika životinje ili u slučajevima ljudske zaraze brucelozom u kontekstu utvrđivanja uzroka, dok je sigurno utvrđivanje i pronalaženje uzroka teško izvodivo ili čak i nemoguće.
- primjer: pojava bruceloze kod 4 osobe je pripisano konzumaciji sira od neobrađenog mlijeka u kafeteriji, porijeklo sira se nije moglo utvrditi.
- Na sastanku na kantonalnom nivou prije 3 godine sistematska istraga sira je odbačena zbog visokog troška i komplikovanosti istrage.
- Namjera privatizacije veterinarske stanice u sljedeće 2 godine.

12h00 sastanak sa vlasnicima ovaca

Završetak sastanka

- Kompenzacija za ubijene ovce koje su testirale pozitivno na brucelozu nije zadovoljavajuća (stoga, neki od vlasnika ovaca in e žele da se njihove ovce testiraju).
- Kasno obavješćavanje vlasnika ovaca o rezultatima testova (do 4 sedmice nakon uzimanja uzoraka).
- Otklanjanje životinja koje su testirale pozitivno iz stada je prekasno (do 3 mjeseca nakon testiranja).
- Troškove testiranja (20 - 25KM) mora pokriti vlasnik ovaca.
- Neki vlasnici ovaca i njihovi članovi porodica su dobili brucelozu.

13h30 Posjeta planinskoj farmi ovaca

- oko 400 jagnjadi na farmi cjelogodišnje ispaše
- stado je testirano negativno na brucelozu.

- kao rezultat "razgovora o brucelozi", lokalna trgovina sira od neprocesiranog mlijeka nije dozvoljena, stoga je i proizvodnja sira zaustavljena od prošle godine.
- umjesto toga, u zavisnosti od situacije na tržištu, janjad se prodaju između 20 - 40 kg težine.

28. mart 2007. godine

10h00, Veterinarski fakultet Sarajevo

- predstavnici Instituta za infektivne bolesti
- predstavljanje dužnosti i zadataka Instituta
- razgovor oko programa kontrole Tb/B/L

Leukoza:

- program kontrole nije trenutno toliko relevantan, pošto mlijeko krava koje su oboljele od leukoze ne predstavlja opasnost po zdravlje ljudi i prema mišljenju učesnika, ova bolest nije toliko česta.

Tuberkuloza:

- nisu dostupni nikakvi vjerodostojni podaci.
- ne postoji sistematsko istraživanje.

Bruceloza:

- značajan problem kod ovaca, koza i kod krava;
- kod nekih testiranih krda i stada, više od 50% životinja je testirano pozitivno;
- ne postoji sistematsko istraživanje farmi na kojima se drže životinje;
- istraživanje životinja koje se uvoze redovnim putem;
- povećan broj slučajeva bruceloze kod ljudi;
- epidemiološko istraživanje životinja se obavlja nakon pojave slučajeva bruceloze kod ljudi.

Prepreke:

- Bruceloza predstavlja problem za cijeli region Balkana;
- Nedovoljna kontrola kretanja životinja (ilegalnih) preko granice
- Nedovoljna registracija životinja i farmi;
- Nedovoljan komercijalni nadzor u zemlji, između ostalog i zbog prevelikih troškova koje vlasnici životinja moraju pokriti;
- Neusaglašenost između rezultata testova regionalnih laboratorija, između ostalog zbog nedostatka referentnog materijala;
- Javnost kao i vlasnici životinja nemaju dovoljno informacija o kampanjama za podizanje svijesti;
- Ne postoje postrojenja za obradu životinjskih nus proizvoda;
- Nedovoljno finansiranje programa nadgledanja i kontrole;
- Lokacija životinja koje testiraju pozitivno se ne može uvijek utvrditi.

Opcije za borbu protiv bolesti:

- Vakcinacija ovaca protiv bruceloze ne garantira zaštitu cijelog stada, zbog nelegalne trgovine u regionu;

- Poteškoće sa registracijom i identifikacijom vakciniranih životinja;
- Neophodna je bolja razmjena informacija između veterinarskih službi u kantonu, npr. ne postoji razmjena informacija među klaonicama i veterinarskih službi ili veterinarskog fakulteta.

29. mart 2007. godine

10h00, Travnik, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

- Srednjobosanski kanton
- Susret sa ministrom Dragovićem
- 325.000 hektara, od čega
 - 200.000 hektara šume
 - 116.000 hektara obradivog zemljišta
- broj životinja: oko 100.000 grla, od čega
 - 28.000 grla stoke, od čega 12.000 krava
 - 60.000 ovaca i oko 1.000 farmi ovaca, 10 do 800 ovaca po stadu (5% statični, ostalo nomadska stada)
 - 7.000 svinja
 - 1.800 koza
 - 2.400 konja
- Od 2001. godine "Program za zaštitu zdravlja životinja " planiran do 2010. godine u vezi sa litom bolest A klasifikacije.
- 2007. godine: 7 bolesti je uključeno u program;
- Od 2003: potrošeno 1.1 milion KM. Kao rezultat povećanja broja slučajeva bruceloze kod ljudi, prošle godine potrošeno je 260.000 KM, od čega 60% za veterinarske stanice, 25% za kompenzacije i 10% za obuku i informiranje;
- Osnovana je radna grupa za "krizni menadžment" sa predstavnicima službi javnog zdravstva, kako bi se kontrolirala bruceloza kod ljudi;
- Postoji hitna potreba za programom kontrole na državnom nivou;
- Struktura veterinarskih službi u kantonu:
 - 11 javnih veterinarskih stanica;
 - 3 privatne veterinarske službe;
 - ukupno 38 veterinaru i 6 veterinarskih tehničara;
 - na kantonalnom nivou postoje 5 veterinarskih inspektora i 1 savjetnik;
 - 6 veterinaru je odgovorno za higijenu hrane u okviru sektora javnog zdravstva;
 - u kantonu ne postoji veterinarska organizacije;
- 36 klaonica (od čega su 2 veće);
- 2 mljekare, jedna proizvodi mlijeko a druga sir;
- Većina proizvodnje sira se obavlja lokalno na farmama ovaca, trgovanje se ne kontrolira;
- Veterinarski inspektori vrše inspekciju mesa;
- Kontrola bruceloze:
 - ne postoji program na državnom nivou;
 - ne postoji centralno mjesto odakle dolaze instrukcije;
 - značajne poteškoće zbog nedostatka komunikacije između institucija;

- 10 % farmi ovaca se dosada testira, kada je rezultat testa pozitivan, sve se ovce moraju testirati 3 puta svakih 6 mjeseci, ubijene i uginule životinje se zakopavaju;
- ne postoje postrojenja za preradu životinjskih nus proizvoda;
- farmama na kojima se nalaze životinje koje su testirale pozitivno zabranjeno je trgovanje (životinjama i mlijekom)
- 40 serološki pozitivnih nalaza od 200 ispitanih ljudi 2006. godine;
- u 2007. godini do sada je bilo 8 pozitivnih slučajeva kod ljudi, koji su morali biti medicinski zbrinuti;
- za izvoz sira, koristi se samo mlijeko sa farmi na kojima je 100% životinja testirano negativno na brucelozu;
- troškovi: testiranje 100 ovaca košta oko 3.500KM.
- testiranje svih stada u kantonu bi koštao oko 2-3 miliona KM;
- registracija stada je regulisana zakonom, ali ne postoje mehanizmi za potpunu implementaciju;
- veterinarske službe registrišu samo stada i životinje koje su testirane;
- klanje životinja koje su testirale pozitivno ne predstavlja problem vlasnicima životinja.

Prijedlozi kolegama iz Bosne i Hercegovine za program kontrole bruceloze:

- Državni program kontrole bolesti;
- Svako stado se treba registrišu sa brojem životinja;
- Restrikcije na kretanje stada (zabrana na nomadska stada tokom zime, i onda se mogu uzimati uzorci i provoditi kontrola).

30. mart 2007. godine

10h00, Sarajevo, prezentacija izvještaja rada misije, diskusija rezultata rada i preporuka misije

Uvodna riječ: Darko Čobanov

19 kolega je prihvatilo poziv SVO-a.

Nakon prezentacije dužnosti i zadataka STE-a, prezentirani su sljedeći slajdovi, čiji je sadržaj detaljnije razrađen:

Garancije vršenja supervizije na državnom nivou

Potrebni su propisi za:

- Nadležnosti
- Plan kontrole i nadzora
- Kazne
- Uzimanje uzoraka i planiranje
- Dokumentiranje rezultata i godišnji izvještaji
- Kvalifikacije za inspekcije
- Naknada za usluge

Garancije vršenja supervizije na državnom nivou

potrebni su propisi za:

- Redovni zvanični sastanci
- Sprovedba koordiniranog nadzora na državnom i entitetskom nivou, kao i na nivou Brčko Distikta.
- Odluke o temeljnim procedurama
- Sprovedba QM sistema i nadzora
- Vršenje kontrole u okviru nadzora na nižim nivoima

1. Osnovni uvjeti

Finansiranje programa kontrole i suzbijanja bolesti:

Razvoj nezavisnog fonda(usporediv sa kompenzacijskim fondom za zdravlje životinja u Njemačkoj), koji bi finansirao organiziranje svih mjera suzbijanja i kontrole bolesti uključujući i preradu životinjskih nus proizvoda.

- Osigurati finansiranje iz državnih fondova i doprinosa vlasnika životinja
- Treba razviti jasne propise kojima se reguliraju mjere i kompenzacione sheme.

Registracija farmi i životinja:

- A Korištenje postojeće dokumentacije u mljekarama, u općinama, veterinarskim službama i klaonicama.
- B centralni spisak (baza podataka), vidjeti izvještaj o kratkotročnoj misiji komponente 3, aktivnost 3.4.

2. Izvršenje

Garancija visokokvalitetne laboratorijske dijagnostike:

- A specijalizacija i centralizacija laboratorija
- B izvršenje testova i dostupnost referentnih materijala (npr. pozitivni referentni serumi) od strane referentnih laboratorija

Testiranje farmi:

- A organiziraju veterinarske službe (veterinarski inspektori) u suradnji sa centralnim organima države Bosnie i Hercegovine.

- B izvršenje mjera na farmama uz to da veterinari vrše brže dostavljanje uzoraka laboratorijama.
- C brže ispitivanje uzoraka u laboratorijama.
- D obavještanje veterinarskih službi i lokalnih veterinara o nalazima testova.
- E veterinarske službe trebaju brže dostavljati informacije vlasnicima životinja i odmah poduzimati neophodne mjere.

3. Program kontrole i suzbijanja bruceloze

- 1) Program se mora uspostaviti na državnom nivou i početno biti finansiran iz državnog budžeta!
- 2) Kampanje informiranja i podizanja svijesti provode se sa vlasnicima ovaca.
- 3) Redovna razmjena informacija između veterinarskih službi i veterinarskih organa na svim nivoima (sistem izvještavanja).
- 4) Registracija svakog stada sa brojem životinja.
- 5) Ukoliko je moguće, ograničenje nomadskog stočarenja tokom zime, kako bi se omogućilo uzimanje uzoraka i provedba mjera nadzora.
- 6) Uvođenje evidencije o kretanju i zdravlju kod nomadskog stočarenja.